6.6 Зобов'язання щодо передачі майна у власність та у користування

Поняття та система зобов'язань щодо передачі майна у власність та у користування

Зобов'язання щодо передачі майна є однією з найбільш поширених груп цивільно-правових зобов'язань. Вони виникають у випадках, коли одна сторона зобов'язується передати іншій стороні певне майно у власність або у користування, а інша сторона – прийняти це майно та виконати встановлені договором обов'язки.

Загальні положення про зобов'язання закріплені у Цивільному кодексі України.

«Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.»

(частина перша статті 509 Цивільного кодексу України)

У межах цієї загальної конструкції важливе місце займають зобов'язання, пов'язані із передачею майна. У таких правовідносинах основним обов'язком боржника є **передання певного майна іншій особі**.

Поняття передачі майна у цивільному праві

Передача майна у цивільному праві може мати різний правовий характер. У деяких випадках майно передається із переходом права власності, а в інших – лише для тимчасового використання без зміни власника.

Цивільний кодекс України встановлює, що право власності може переходити від однієї особи до іншої на підставі договору.

«Право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів.»

(частина перша статті 328 Цивільного кодексу України)

Договори щодо передачі майна є одним із найпоширеніших видів таких правочинів.

Класифікація зобов'язань щодо передачі майна

У цивільному праві зобов'язання щодо передачі майна поділяються на **дві основні групи:**

1. Зобов’язання щодо передачі майна у власність

У таких зобов’язаннях майно передається іншій особі із переходом права власності. Це означає, що набувач стає новим власником речі та набуває всі правомочності власника.

До договорів цієї групи належать:

- договір купівлі-продажу;
- договір міни;
- договір дарування;
- договір ренти.

Такі договори спрямовані на **остаточну зміну власника майна**.

2. Зобов’язання щодо передачі майна у користування

У цих зобов’язаннях право власності на майно не переходить до іншої особи. Майно передається лише для тимчасового використання на умовах, встановлених договором.

До цієї групи належать:

- договір найму (оренди);
- договір позички;
- інші договори користування майном.

У таких правовідносинах власник майна зберігає право власності, а інша сторона набуває лише право користування майном.

Основні ознаки зобов’язань щодо передачі майна

Зобов’язання щодо передачі майна мають низку характерних ознак.

1. Майновий характер

Предметом таких зобов’язань є майно або майнові права. Це можуть бути речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками, а також майнові права.

2. Договірна природа

Більшість таких зобов’язань виникає на підставі договору. Сторони самостійно визначають умови передачі майна, порядок його використання та інші істотні умови договору.

3. Взаємний характер прав та обов’язків

У більшості випадків такі договори є **двосторонніми**, тобто кожна сторона має як права, так і обов’язки.

Наприклад:

- продавець зобов’язаний передати товар;
- покупець зобов’язаний сплатити його вартість.

4. Передача майна як основний зміст зобов’язання

Головним елементом виконання таких зобов’язань є саме **передача майна** від однієї сторони до іншої.

Значення зобов’язань щодо передачі майна

Зобов’язання щодо передачі майна відіграють важливу роль у цивільному обороті. Вони забезпечують:

- обіг речей і майнових прав;
- можливість задоволення майнових потреб осіб;
- функціонування економічних відносин.

Саме через такі договори здійснюється більшість майнових операцій у цивільному обороті.

Узагальнення

Отже, зобов’язання щодо передачі майна у власність та у користування є важливою групою цивільно-правових зобов’язань, у межах яких одна сторона зобов’язується передати іншій стороні певне майно. Залежно від правових наслідків передачі майна такі зобов’язання поділяються на зобов’язання щодо передачі майна у власність та зобов’язання щодо передачі майна у користування. Ці правовідносини регулюються нормами Цивільного кодексу України та відіграють важливу роль у забезпеченні цивільного обороту майна.

Договори про передачу майна у власність: загальна характеристика

Однією з основних груп цивільно-правових договорів є договори, спрямовані на **передачу майна у власність**. У таких правовідносинах відбувається перехід права власності від однієї особи до іншої, що є юридичним результатом виконання зобов’язання.

Право власності може переходити до іншої особи на підставі правочинів.

«Право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів.»

(частина перша статті 328 Цивільного кодексу України)

Договори про передачу майна у власність є одним із найпоширеніших видів таких правочинів. У межах цих договорів одна сторона передає майно у власність іншій стороні, а інша сторона зобов’язується виконати встановлені договором умови, зокрема сплатити певну грошову суму або передати інше майно.

Поняття договорів про передачу майна у власність

Договори про передачу майна у власність – це цивільно-правові договори, відповідно до яких одна сторона передає або зобов'язується передати майно у власність іншій стороні.

Залежно від характеру прав та обов'язків сторін такі договори можуть бути:

- оплатними;
- безоплатними.

Прикладом оплатного договору є **договір купівлі-продажу**, тоді як **договір дарування** є безоплатним.

Цивільний кодекс України визначає поняття договору купівлі-продажу.

«За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.»

(частина перша статті 655 Цивільного кодексу України)

Це положення відображає загальну модель договорів, спрямованих на передачу майна у власність.

Основні види договорів передачі майна у власність

Цивільний кодекс України передбачає кілька основних видів договорів, за допомогою яких здійснюється передача майна у власність.

До таких договорів належать:

- договір купівлі-продажу (глава 54 ЦК України);
- договір міни (глава 55 ЦК України);
- договір дарування (глава 56 ЦК України);
- договір ренти (глава 57 ЦК України).

Кожен із цих договорів має власні особливості правового регулювання, однак усі вони спрямовані на зміну власника майна.

Основні ознаки договорів передачі майна у власність

Договори цієї групи мають низку характерних ознак.

1. Перехід права власності

Головною ознакою таких договорів є перехід права власності на майно від однієї особи до іншої.

Право власності у набувача виникає після передачі майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

«Право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.»

(частина перша статті 334 Цивільного кодексу України)

2. Договірний характер виникнення зобов'язання

Такі правовідносини виникають на підставі договору між сторонами, що відповідає загальному принципу свободи договору.

Сторони самостійно визначають умови передачі майна, якщо вони не суперечать законодавству.

3. Майновий характер

Предметом таких договорів є майно або майнові права. Це можуть бути:

- речі;
- нерухоме майно;
- майнові права;
- інші об'єкти цивільних прав.

4. Двосторонній характер

У більшості випадків такі договори є двосторонніми, тобто кожна сторона має як права, так і обов'язки.

Наприклад:

- продавець зобов'язаний передати майно;
- покупець зобов'язаний сплатити його вартість.

Значення договорів передачі майна у власність

Договори передачі майна у власність відіграють ключову роль у цивільному обороті. Вони забезпечують:

- переміщення матеріальних благ між учасниками цивільних відносин;
- задоволення майнових потреб фізичних і юридичних осіб;
- стабільність економічних відносин.

Через такі договори здійснюється значна частина господарських і побутових операцій у суспільстві.

Особливості укладення та оформлення договору купівлі-продажу

Договір купівлі-продажу укладається відповідно до загальних правил укладення цивільно-правових договорів, встановлених Цивільним кодексом України.

«Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.»

(частина перша статті 638 Цивільного кодексу України)

Істотною умовою договору купівлі-продажу є **предмет договору**, тобто товар, який передається у власність покупцеві. У багатьох випадках також визначаються ціна товару, строки його передачі та порядок оплати.

Форма договору купівлі-продажу визначається загальними правилами цивільного законодавства.

«Договір купівлі-продажу може укладатися у будь-якій формі, якщо інше не встановлено законом.»

(частина перша статті 657 Цивільного кодексу України)

Разом із тим закон встановлює спеціальні вимоги щодо форми договору у деяких випадках. Наприклад, договори купівлі-продажу нерухомого майна повинні укладатися у письмовій формі та підлягають нотаріальному посвідченню.

«Договір купівлі-продажу земельної ділянки, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.»

(частина перша статті 657 Цивільного кодексу України)

Крім того, у випадках, передбачених законом, право власності на нерухоме майно виникає лише після **державної реєстрації такого права**.

Різновиди договору купівлі-продажу

Цивільний кодекс України передбачає низку різновидів договору купівлі-продажу, які мають певні особливості правового регулювання.

До основних різновидів договору купівлі-продажу належать:

1. Договір роздрібної купівлі-продажу

Цей договір укладається між продавцем – суб'єктом підприємницької діяльності та покупцем – фізичною особою, яка набуває товар для особистих потреб.

«За договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність із продажу товарів, зобов'язується передати покупцеві товар, що призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю.»

(частина перша статті 698 Цивільного кодексу України)

2. Договір поставки

Договір поставки є різновидом купівлі-продажу, який застосовується у сфері господарської діяльності.

«За договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних із особистим, сімейним чи домашнім використанням.»

(частина перша статті 712 Цивільного кодексу України)

3. Договір контрактації сільськогосподарської продукції

Цей договір застосовується у сфері сільського господарства та передбачає передачу виробником сільськогосподарської продукції заготівельникові.

«За договором контрактації виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується передати вироблену ним продукцію заготівельникові (контрактантові), а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію і оплатити її.»

(частина перша статті 713 Цивільного кодексу України)

4. Договір постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу

Особливим різновидом договору купівлі-продажу є договір постачання енергетичних ресурсів.

«За договором постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується подавати другій стороні (споживачеві, абоненту) енергетичні та інші ресурси через приєднану мережу, а споживач зобов'язується оплачувати прийняті ресурси.»

(частина перша статті 714 Цивільного кодексу України)

Отже, договір купівлі-продажу може укладатися у різних формах залежно від предмета договору та вимог законодавства. У певних випадках закон встановлює обов'язкову письмову форму та нотаріальне посвідчення договору. Цивільний кодекс України передбачає також кілька різновидів договору купівлі-продажу, зокрема роздрібну купівлю-продаж, поставку, контрактацію сільськогосподарської продукції та постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, кожен із яких має свої особливості правового регулювання.

Момент переходу ризику випадкового знищення або пошкодження майна

Важливим елементом правового регулювання договорів передачі майна у власність є визначення **моменту переходу ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження майна**. Це питання має істотне значення для визначення того, яка сторона несе негативні наслідки у разі випадкової втрати майна, що не пов'язана з порушенням зобов'язання.

Цивільний кодекс України встановлює загальне правило:

«Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом.»

(частина перша статті 668 Цивільного кодексу України)

Таким чином, за загальним правилом **ризик випадкової загибелі майна несе та сторона, яка на момент настання такої події є його власником або фактичним набувачем**.

Передання майна означає фактичну передачу речі покупцеві або передання документів, що підтверджують право на майно.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Переданням товару вважається вручення товару покупцеві або надання товару в його розпорядження.»

(частина перша статті 664 Цивільного кодексу України)

У випадках, коли товар підлягає перевезенню, ризик випадкового знищення або пошкодження майна може переходити до покупця **з моменту передання товару перевізникові**, якщо інше не встановлено договором.

Це правило має важливе практичне значення, оскільки воно визначає:

- хто несе майнові втрати у разі випадкової загибелі майна;
- момент припинення відповідальності продавця за випадкову втрату речі;
- момент виникнення ризику у покупця.

Отже, визначення моменту переходу ризику випадкового знищення або пошкодження майна є важливою гарантією правової визначеності у цивільному обороті та забезпечує належний розподіл майнових ризиків між сторонами договору.

Узагальнення

Отже, договори про передачу майна у власність становлять важливу групу цивільно-правових договорів, у межах яких відбувається перехід права власності від однієї особи до іншої. До основних видів таких договорів належать договори купівлі-продажу, міни, дарування та ренти. Вони мають спільну правову природу, однак відрізняються за умовами передачі майна, характером прав та обов'язків сторін і способом виконання зобов'язань.

Договір міни, договір дарування та договір ренти як різновиди договорів передачі майна у власність

Окрім договору купівлі-продажу, Цивільний кодекс України передбачає інші види договорів, спрямованих на передачу майна у власність. До таких договорів належать **договір міни, договір дарування та договір ренти**. Ці договори мають спільну мету – **перехід права власності на майно**, проте відрізняються юридичною природою, характером зустрічного надання та правовим режимом.

1. Договір міни

Поняття договору міни

Правове регулювання договору міни міститься у **главі 55 Цивільного кодексу України**.

«За договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар.»

(частина перша статті 715 Цивільного кодексу України)

Таким чином, договір міни є **двостороннім, оплатним та консенсуальним договором**, за яким сторони обмінюються майном без використання грошових розрахунків як основної форми зустрічного надання.

Сторони договору

Сторонами договору міни є **учасники обміну**, кожен із яких одночасно виступає і продавцем, і покупцем.

Це означає, що:

- кожна сторона передає майно;
- кожна сторона набуває майно у власність.

Предмет договору

Предметом договору можуть бути **речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками**, а також інше майно, яке може перебувати у цивільному обороті.

Цивільний кодекс України передбачає:

«До договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо це не суперечить суті зобов'язання.»

(частина друга статті 715 Цивільного кодексу України)

Отже, правовий режим договору міни значною мірою ґрунтується на правилах купівлі-продажу.

Особливості укладення договору

Особливістю договору міни є **відсутність грошового платежу як основної форми зустрічного надання**, оскільки сторони обмінюються майном.

Водночас закон допускає можливість **доплати** у разі нерівноцінності майна.

«Якщо обмінювані товари є нерівноцінними, сторона, яка передає товар меншої вартості, повинна доплатити різницю у ціні.»

(частина третя статті 715 Цивільного кодексу України)

Значення договору міни

Договір міни використовується у випадках, коли сторони зацікавлені у взаємному обміні майном без здійснення грошових розрахунків. Він широко застосовується у господарській діяльності, а також у цивільному обороті.

2. Договір дарування

Поняття договору дарування

Правове регулювання договору дарування міститься у **главі 56 Цивільного кодексу України**.

«За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.»

(частина перша статті 717 Цивільного кодексу України)

Отже, договір дарування є **безоплатним договором**, за яким майно передається у власність без будь-якого зустрічного надання.

Сторони договору

Сторонами договору дарування є:

- **дарувальник** – особа, яка передає майно у власність;
- **обдаровуваний** – особа, яка приймає дарунок.

Дарувальником може бути лише особа, яка має право розпоряджатися майном.

Предмет договору

Предметом договору дарування може бути:

- рухоме або нерухоме майно;
- майнові права;
- інші об'єкти цивільних прав.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Дарунком можуть бути рухомі речі, у тому числі гроші та цінні папери, а також нерухомі речі.»

(частина перша статті 718 Цивільного кодексу України)

Форма договору дарування

Форма договору залежить від виду майна.

«Договір дарування нерухомої речі укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.»

(частина друга статті 719 Цивільного кодексу України)

У випадку дарування рухомих речей допускається і **усна форма**, якщо інше не встановлено законом.

Особливості договору дарування

Особливістю договору є його **безоплатний характер**.

Це означає, що:

- обдаровуваний не зобов'язаний здійснювати зустрічне надання;
- передача майна здійснюється добровільно.

Разом із тим закон передбачає можливість **відмови від дарування або розірвання договору у певних випадках**, наприклад у разі невдячної поведінки обдаровуваного.

Значення договору дарування

Договір дарування використовується для безоплатної передачі майна між фізичними та юридичними особами і є важливим інструментом цивільного обороту.

3. Договір ренти

Поняття договору ренти

Правове регулювання договору ренти міститься у **главі 57 Цивільного кодексу України**.

«За договором ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти зобов'язується в обмін на одержане майно періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі грошової суми або в іншій формі.»

(частина перша статті 731 Цивільного кодексу України)

Таким чином, договір ренти поєднує **передачу майна у власність та встановлення тривалого зобов'язання щодо виплати ренти**.

Сторони договору

Сторонами договору ренти є:

- **одержувач ренти** – особа, яка передає майно;
- **платник ренти** – особа, яка отримує майно та здійснює виплати.

Предмет договору

Предметом договору є:

- майно, яке передається у власність платникові ренти;
- обов'язок платника ренти здійснювати регулярні виплати.

Форма договору

Закон встановлює спеціальні вимоги щодо форми договору ренти.

«Договір ренти укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.»

(частина перша статті 732 Цивільного кодексу України)

Якщо предметом договору є нерухоме майно, право власності підлягає **державній реєстрації**.

Різновиди ренти

Цивільний кодекс передбачає декілька видів ренти:

- **безстрокова рента**;
- **довічна рента**;
- **довічне утримання (догляд)**.

Кожен із цих видів має власні особливості правового регулювання.

Значення договору ренти

Договір ренти забезпечує можливість отримання регулярного доходу в обмін на передачу майна. Він часто використовується для забезпечення матеріального утримання особи протягом тривалого часу.

Узагальнення

Отже, до договорів, спрямованих на передачу майна у власність, належать **договір купівлі-продажу, договір міни, договір дарування та договір ренти**. Вони мають спільну мету – перехід права власності на майно, однак відрізняються характером зустрічного надання, юридичною природою та особливостями правового регулювання. Ці договори займають важливе місце у системі цивільно-правових зобов'язань і широко застосовуються у цивільному обороті.

Договір найму (оренди)

Договір найму (оренди) є одним із основних цивільно-правових договорів, спрямованих на **передачу майна у тимчасове користування**. Його правове регулювання здійснюється нормами **глави 58 Цивільного кодексу України**.

Поняття договору найму (оренди)

Цивільний кодекс України визначає договір найму таким чином:

«За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.»

(частина перша статті 759 Цивільного кодексу України)

Таким чином, договір найму є **двостороннім, оплатним та консенсуальним договором**, який передбачає передачу майна не у власність, а лише у тимчасове користування.

Сторони договору

Сторонами договору найму є:

- **наймодавець** – особа, яка передає майно у користування;
- **наймач** – особа, яка отримує майно у користування та зобов'язується сплачувати плату.

Наймодавцем може бути власник майна або особа, яка має право передавати це майно у користування.

Предмет договору

Предметом договору найму є **індивідуально визначена неспоживна річ**, яка зберігає свій первісний вигляд при багаторазовому використанні.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (неспоживна річ).»

(частина перша статті 760 Цивільного кодексу України)

До таких речей можуть належати:

- будівлі та споруди;
- житлові приміщення;
- транспортні засоби;
- обладнання;
- інше майно.

Істотні умови договору

Для укладення договору найму сторони повинні погодити істотні умови договору. До них належать:

- **предмет договору**;
- **строк користування майном**;
- **розмір плати за користування майном** (орендна плата).

Цивільний кодекс України передбачає:

«За користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму.»

(частина перша статті 762 Цивільного кодексу України)

Права та обов'язки наймодавця

Основним обов'язком наймодавця є передача майна у користування наймачеві.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Наймодавець зобов'язаний передати наймачеві річ у користування у стані, що відповідає умовам договору та її призначенню.»

(частина перша статті 767 Цивільного кодексу України)

Крім цього, наймодавець зобов'язаний:

- передати майно у належному стані;
- попередити наймача про особливості використання речі;
- забезпечити можливість користування майном відповідно до його призначення.

Права та обов'язки наймача

Наймач має право користуватися майном відповідно до умов договору та його призначення.

Водночас на нього покладаються такі обов'язки:

- використовувати майно за його призначенням;
- своєчасно сплачувати орендну плату;
- підтримувати майно у належному стані;
- повернути майно після закінчення строку договору.

Цивільний кодекс України передбачає:

«Наймач зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору.»

(частина перша статті 773 Цивільного кодексу України)

Форма договору найму (оренди)

Форма договору найму визначається загальними положеннями цивільного законодавства та спеціальними нормами, що регулюють окремі види найму.

Цивільний кодекс України встановлює загальне правило:

*«Договір найму укладається у **письмовій формі**.»*

(частина перша статті 793 Цивільного кодексу України)

Особливі вимоги встановлюються щодо договорів найму нерухомого майна.

*«Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) укладається у **письмовій формі**.»*

(частина перша статті 793 Цивільного кодексу України)

Якщо договір найму нерухомого майна укладається на тривалий строк, закон передбачає **додаткові вимоги**.

*«Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладений на строк не менш як три роки, підлягає **нотаріальному посвідченню**.»*

(частина друга статті 793 Цивільного кодексу України)

Крім того, право користування нерухомим майном у деяких випадках підлягає **державній реєстрації**, що забезпечує публічність таких правовідносин.

Письмова форма договору має важливе значення для:

- підтвердження факту передачі майна;
- визначення прав та обов'язків сторін;
- можливості захисту прав сторін у судовому порядку.

Різновиди договору найму

Цивільний кодекс України передбачає низку різновидів договору найму, що відрізняються предметом договору та особливостями правового регулювання.

1. Найм будівлі або іншої капітальної споруди

Цей різновид договору застосовується у випадках передачі у користування нерухомого майна.

Цивільний кодекс України встановлює:

«За договором найму будівлі або іншої капітальної споруди наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві будівлю або іншу капітальну споруду (їх окрему частину) у користування за плату на певний строк.»

(частина перша статті 793 Цивільного кодексу України)

Особливістю цього договору є:

- обов'язкова письмова форма;
- можливість нотаріального посвідчення;
- необхідність державної реєстрації у визначених законом випадках.

2. Найм житла

Договір найму житла регулює відносини щодо передачі житлових приміщень у тимчасове користування.

Цивільний кодекс України визначає:

«За договором найму житла одна сторона – власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому за плату на певний строк.»

(частина перша статті 810 Цивільного кодексу України)

Особливостями цього договору є:

- предметом є житлове приміщення;
- використання житла лише для проживання;
- спеціальні правила щодо членів сім'ї наймача.

3. Найм транспортного засобу

Цей вид договору передбачає передачу транспортного засобу у користування.

Цивільний кодекс України встановлює:

«За договором найму транспортного засобу наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві транспортний засіб у користування за плату на певний строк.»

(частина перша статті 798 Цивільного кодексу України)

Особливістю договору є можливість передачі транспортного засобу:

- **з екіпажем**,
- **без екіпажу**.

Це впливає на розподіл обов'язків щодо експлуатації та технічного обслуговування транспортного засобу.

4. Прокат

Особливим різновидом договору найму є **договір прокату**, який застосовується у сфері підприємницької діяльності.

Цивільний кодекс України встановлює:

«За договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність із надання речей у найм, передає або зобов'язується передати наймачеві річ у користування за плату на певний строк.»

(частина перша статті 787 Цивільного кодексу України)

Особливістю договору прокату є:

- його публічний характер;
- короткостроковість користування майном;
- застосування до широкого кола споживачів.

Значення договору найму

Договір найму є важливим інструментом цивільного обороту, оскільки забезпечує можливість **тимчасового використання майна без переходу права власності**. Він широко застосовується у господарській діяльності, у сфері житлових відносин та у повсякденному цивільному обороті.

Узагальнення

Отже, договір найму (оренди) є цивільно-правовим договором, за яким майно передається у тимчасове користування за плату. Його правове регулювання здійснюється нормами глави 58 Цивільного кодексу України, які визначають поняття договору, права та обов'язки сторін, предмет договору та особливості його укладення. Договір найму відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного використання майна та розвитку цивільного обороту.

Договір позички

Договір позички є цивільно-правовим договором, за яким майно передається **у безоплатне тимчасове користування**. Його правове регулювання здійснюється нормами **глави 60 Цивільного кодексу України**.

Поняття договору позички

Цивільний кодекс України визначає поняття договору позички таким чином:

«За договором позички одна сторона (позичкодавець) безоплатно передає або зобов'язується передати другій стороні (користувачеві) річ для користування протягом встановленого строку.»

(частина перша статті 827 Цивільного кодексу України)

Отже, договір позички є **двостороннім, консенсуальним та безоплатним договором**, спрямованим на тимчасову передачу речі у користування без отримання плати.

Сторони договору

Сторонами договору позички є:

- **позичкодавець** – особа, яка передає річ у користування;
- **користувач** – особа, яка отримує річ для тимчасового використання.

Позичкодавцем може бути власник речі або особа, яка має право передавати її у користування.

Предмет договору

Предметом договору позички є **індивідуально визначена неспоживна річ**, яка може використовуватися без втрати її основних властивостей.

Цивільний кодекс України встановлює:

«До договору позички застосовуються положення глави 58 цього Кодексу про найм (оренду), якщо інше не встановлено цією главою або не випливає із суті договору позички.»

(стаття 827 Цивільного кодексу України)

Отже, правове регулювання договору позички у значній мірі ґрунтується на правилах договору найму, проте має важливу відмінність – **безоплатний характер користування майном**.

Форма договору позички

Форма договору позички визначається загальними правилами цивільного законодавства.

Цивільний кодекс України передбачає:

«Договір позички укладається у письмовій формі, якщо хоча б однією із сторін є юридична особа.»

(частина перша статті 828 Цивільного кодексу України)

Крім того, письмова форма є обов'язковою у випадках, коли предметом договору є **нерухоме майно**.

У таких випадках можуть застосовуватися правила щодо:

- письмової форми договору;
- нотаріального посвідчення;
- державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Права та обов'язки позичкодавця

Позичкодавець має обов'язок передати річ у стані, придатному для використання відповідно до її призначення.

Крім того, він повинен:

- попередити користувача про особливі властивості речі;
- повідомити про можливі недоліки речі;
- не перешкоджати користуванню річчю протягом строку договору.

Права та обов'язки користувача

Користувач зобов'язаний використовувати річ відповідно до її призначення та умов договору.

До основних обов'язків користувача належать:

- дбайливе користування річчю;

- підтримання речі у належному стані;
- повернення речі після закінчення строку користування.

Цивільний кодекс України передбачає:

«Користувач зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору.»

(частина перша статті 833 Цивільного кодексу України)

Повернення речі

Після закінчення строку договору користувач зобов'язаний повернути річ позичкодавцеві.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Після закінчення строку договору позички користувач зобов'язаний повернути річ позичкодавцеві у такому самому стані, у якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу.»

(частина перша статті 836 Цивільного кодексу України)

Особливості договору позички

Основною особливістю договору позички є **безоплатність користування майном**. Саме ця ознака відрізняє договір позички від договору найму (оренди).

Іншими особливостями є:

- тимчасовий характер користування майном;
- збереження права власності за позичкодавцем;
- обов'язок повернення тієї ж самої речі після закінчення строку договору.

Значення договору позички

Договір позички широко застосовується у цивільному обороті, особливо у випадках, коли сторони мають намір тимчасово передати майно у користування без отримання плати. Він часто використовується у побутових відносинах, а також у діяльності юридичних осіб.

Узагальнення

Отже, договір позички є цивільно-правовим договором, за яким одна сторона передає іншій стороні річ у безоплатне тимчасове користування. Його правове регулювання здійснюється нормами глави 60 Цивільного кодексу України, які визначають поняття договору, права та обов'язки сторін, форму договору та порядок повернення речі після завершення користування. Договір позички має важливе значення для забезпечення тимчасового використання майна без переходу права власності та без встановлення плати за користування.

Порівняльна характеристика договорів передачі майна у власність та у користування

У системі цивільно-правових зобов'язань важливе місце займають договори, спрямовані на **передачу майна у власність** та **передачу майна у користування**. Їх правове регулювання міститься у Книзі п'ятій Цивільного кодексу України, проте вони мають різну юридичну природу, різні правові наслідки та різний обсяг прав сторін.

Основною відмінністю між цими договорами є **перехід права власності на майно**.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.»

(частина перша статті 334 Цивільного кодексу України)

У договорах передачі майна у власність право власності переходить до набувача, тоді як у договорах передачі майна у користування власник майна зберігає свої правомочності.

Порівняння юридичної природи договорів

Договори передачі майна у власність передбачають **остаточний перехід права власності** на майно від однієї особи до іншої. До таких договорів належать:

- договір купівлі-продажу;
- договір міни;
- договір дарування;
- договір ренти.

У цих договорах набувач майна після його передачі набуває повний обсяг правомочностей власника.

Цивільний кодекс України встановлює:

«Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном.»

(частина перша статті 317 Цивільного кодексу України)

На відміну від цього, договори передачі майна у користування передбачають лише **тимчасове надання права користування майном** без переходу права власності.

До таких договорів належать:

- договір найму (оренди);
- договір позички.

У цих правовідносинах власник майна зберігає право власності, а інша сторона отримує лише право користування майном.

Порівняння характеру зустрічного надання

Договори передачі майна у власність можуть бути:

- **оплатними** (наприклад, купівля-продаж, міна, рента);
- **безоплатними** (дарування).

Договори передачі майна у користування також можуть мати різний характер:

- **оплатний характер** – договір найму (оренди);
- **безоплатний характер** – договір позички.

Таким чином, характер зустрічного надання не є визначальною ознакою класифікації цих договорів, проте він впливає на їх юридичну природу.

Порівняння правового режиму майна

У договорах передачі майна у власність:

- відбувається зміна власника майна;
- набувач отримує повний обсяг правомочностей власника;
- попередній власник втрачає право власності.

У договорах передачі майна у користування:

- право власності не переходить;
- майно лише тимчасово передається у користування;
- після завершення договору майно підлягає поверненню власникові.

Порівняння строку правовідносин

У договорах передачі майна у власність правовідносини, як правило, мають **одноразовий характер**, оскільки після передачі майна право власності переходить до набувача.

Натомість у договорах передачі майна у користування правовідносини мають **тривалий характер**, оскільки майно використовується протягом визначеного строку.

Узагальнююча характеристика

Основні відмінності між договорами передачі майна у власність та у користування можна представити таким чином:

Критерій	Передача майна у власність	Передача майна у користування
Правовий результат	Перехід права власності	Надання права користування
Правовий статус майна	Майно переходить у власність іншої особи	Майно залишається у власності наймодавця
Тривалість правовідносин	Переважно одноразовий характер	Тривалий характер
Повернення майна	Не передбачається	Обов’язкове повернення
Приклади договорів	купівля-продаж, міна, дарування, рента	найм (оренда), позичка

Значення розмежування цих договорів

Розмежування договорів передачі майна у власність та у користування має важливе значення для правильного застосування норм цивільного законодавства. Від характеру договору залежить:

- обсяг прав сторін;
- момент переходу права власності;
- можливість розпорядження майном;
- порядок захисту прав сторін.

Узагальнення

Отже, договори передачі майна у власність та договори передачі майна у користування мають спільну мету – забезпечення цивільного обороту майна, однак відрізняються правовими наслідками. У першому випадку відбувається перехід права власності, тоді як у другому – майно лише тимчасово передається у користування із збереженням права власності за попереднім власником. Таке розмежування є важливим для правильного застосування норм цивільного права та захисту прав учасників цивільних правовідносин.

Особливості захисту прав сторін у зобов’язаннях щодо передачі майна у власність та у користування

Захист прав сторін у зобов’язаннях щодо передачі майна у власність та у користування здійснюється відповідно до загальних положень цивільного законодавства про **захист цивільних прав та інтересів**, а також спеціальних норм, що регулюють відповідні договори.

Загальні способи захисту цивільних прав

Цивільний кодекс України встановлює загальний перелік способів захисту цивільних прав.

«Кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.»

(частина перша статті 15 Цивільного кодексу України)

«Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.»

(частина перша статті 16 Цивільного кодексу України)

Серед **основних способів захисту цивільних пра**в закон передбачає:

- визнання права;
- припинення дії, що порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення права;
- примусове виконання зобов'язання в натурі;
- відшкодування збитків;
- відшкодування моральної шкоди;
- визнання правочину недійсним.

Ці способи можуть застосовуватися і у правовідносинах щодо передачі майна.

Захист прав сторін у договорах передачі майна у власність

У договорах передачі майна у власність (купівля-продаж, міна, дарування, рента) основними підставами захисту прав є:

- передача товару неналежної якості;
- порушення строків передачі майна;
- невиконання обов'язку щодо оплати;
- порушення інших умов договору.

Цивільний кодекс України передбачає право покупця вимагати передачі товару.

«Покупець має право вимагати передання проданого йому товару.»

(частина перша статті 665 Цивільного кодексу України)

У разі порушення умов договору покупець також має право:

- вимагати заміни товару;
- вимагати зменшення ціни;
- відмовитися від договору;
- вимагати відшкодування збитків.

Захист прав сторін у договорах передачі майна у користування

У договорах передачі майна у користування (найм, позичка) захист прав сторін пов'язаний із належним виконанням обов'язків щодо користування майном.

Зокрема, наймодавець має право вимагати повернення майна після закінчення строку договору.

Цивільний кодекс України встановлює:

«У разі припинення договору найму наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу.»

(частина перша статті 785 Цивільного кодексу України)

Крім цього, наймодавець може вимагати:

- відшкодування збитків;
- дострокового розірвання договору;
- повернення майна у судовому порядку.

Судовий захист прав сторін

Захист порушених прав сторін у зобов'язаннях щодо передачі майна здійснюється у **судовому порядку**.

Суди можуть застосовувати різні способи захисту, зокрема:

- примусове виконання договору;
- розірвання договору;
- відшкодування збитків;
- стягнення неустойки.

Значення судового захисту

Судовий захист має важливе значення для забезпечення стабільності цивільного обороту та належного виконання договірних зобов'язань. Він гарантує можливість відновлення порушених прав сторін та забезпечує реалізацію принципу справедливості у цивільних правовідносинах.

Узагальнення

Отже, захист прав сторін у зобов'язаннях щодо передачі майна у власність та у користування здійснюється шляхом застосування передбачених законом способів захисту цивільних прав. Такі способи включають вимогу про виконання зобов'язання, відшкодування збитків, розірвання договору та інші правові засоби, що забезпечують ефективний захист прав учасників цивільних правовідносин.